

Lijkbezorging

**Institutioneel onderzoek naar het beleidsterrein lijkbezorging
1945-1998**

ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
december 2005

opgesteld door:
Carla Lont, Mathilde Kors

Project Invoering Verkorting Overbrengingstermijn

Voor u ligt het rapport waarin de uitkomsten van een onderzoek, gehouden in het kader van het Project Invoering Verkorting Overbrengingstermijn (PIVOT), zijn weergegeven. PIVOT is een project-organisatie die in mei 1991 door de Algemene Rijksarchivaris in het leven is geroepen. De aanleiding daarvoor vormde de (voorgenomen) verkorting van de overbrengingstermijn conform de nieuwe Archiefwet van vijftig naar twintig jaar. Vanuit het oogpunt van democratisering van het openbaar bestuur moet deze termijnverkorting positief worden beoordeeld. Immers, eerder overgedragen archieven worden ook eerder volledig toegankelijk voor het publiek. Voor de Rijksarchiefdienst betekent deze termijnverkorting echter dat, wanneer er geen maatregelen worden genomen, zij overstroomd wordt met archiefmateriaal. De neerslag van dertig jaar overheidshandelen zou bij de invoering van de nieuwe wet in een korte periode moeten worden overgebracht naar de depots van de archiefdiensten. Voor de centrale rijksorganen wordt de omvang van deze stroom van gegevensbestanden geschat op ongeveer 600 strekkende kilometer over de periode 1943-1973 en over de periode 1973-1990 op nog eens eenzelfde hoeveelheid. Omdat een dergelijke hoeveelheid archiefmateriaal niet beheersbaar, noch hanteerbaar is en de opslag ervan te kostbaar, heeft de Rijksarchiefdienst in het kader van PIVOT tezamen met de verschillende Hoge Colleges van Staat en de ministeries maatregelen getroffen om deze vloed te kanaliseren.

Bij het uitvoeren van deze inhaaloperatie moesten reeds bestaande problemen bij de archiefzorg van de rijksoverheid in versneld tempo worden opgelost. Onder de Archiefwet 1962 zijn grote achterstanden ontstaan in het selecteren van naoorlogs archiefmateriaal en in het overbrengen van archief van vóór 1940 naar de Rijksarchiefdienst. In inspectierapporten van de Rijksarchiefdienst werd daar al op gewezen, maar door het rapport 'Archiefbeheer en -behoud bij het Rijk' dat de Algemene Rekenkamer in 1988 uitbracht, is dit probleem pas in zijn volle omvang tot politiek Den Haag doorgedrongen.

PIVOT is mogelijk geworden door de inzet van extra financiële middelen die de minister van WVC in 1991 heeft toegezegd: fl. 17 miljoen over een periode van tien jaar (de looptijd van het project). Daarnaast zetten de ministeries en de Hoge Colleges van Staat, verantwoordelijk voor selectie en overdracht van hun archieven, elk eigen middelen in om deze operatie mogelijk te maken. Afspraken daarover zijn vastgelegd in convenanten die de verschillende secretarissen-generaal of vertegenwoordigers van de Hoge Colleges van Staat met de Algemene Rijksarchivaris hebben gesloten.

1. De uitgangspunten van PIVOT

Om de hierboven beschreven papiervloed op een verantwoorde manier te kunnen beperken heeft PIVOT een nieuw selectie-instrument ontworpen. De traditionele selectiemethoden zijn voor een operatie van deze omvang niet toereikend: zij zijn te arbeidsintensief en dus te kostbaar waarbij de basis van de gevoerde selectie niet altijd duidelijk is geformuleerd. Bij de traditionele selectie worden als criteria gebruikt: de inhoudelijke of informatieve waarde van documenten en de plaats die zij innemen in het geheel van een dossier, een archief of verzameling archieven. Aangezien men bij die manier van selecteren geen model hanteert waarmee men de context van de gegevens in kaart kan brengen, kan men aan de gegevens op zich moeilijk een waarde toekennen. De functie van de gegevens is in dat geval niet te achterhalen. Het gevolg hiervan is een subjectieve selectie omdat iedereen die selecteert een eigen interpretatie aan de gegevens geeft.

PIVOT gaat ervan uit dat de selectie moet worden uitgevoerd vanuit het gezichtspunt van het overheidsorgaan of de organen die deze documenten in het kader van hun taak en het daaruit voortvloeiende handelen hebben ontvangen of geproduceerd: niet de informatiewaarde van documenten maar de waardebeoordeling van handelingen van overheidsorganen staat centraal. Met de gegevensbestanden die naar de Rijksarchiefdienst worden overgebracht moet het handelen van de

overheid in relatie tot haar omgeving op hoofdlijnen te reconstrueren zijn. Daarbij wil PIVOT met het resultaat van de selectie op basis van deze doelstelling bronnen voor de kennis van en het inzicht in de Nederlandse samenleving (en cultuur) veiligstellen voor blijvende bewaring.

De methode om dit te bereiken is de methode institutioneel onderzoek van PIVOT. Deze methode is in de afgelopen jaren ontwikkeld aan de hand van praktijkervaringen en nieuwe, theoretische inzichten uit binnen- en buitenland. Via wet- en regelgeving en andere bestuurlijk-organisatorische bronnen wordt nagegaan welke handelingen overheidsorganen verrichten. Op basis van de handelingen kan achterhaald worden welke neerslag er in principe zou *moeten* zijn. Met andere woorden, de selectie zal niet meer plaatsvinden op basis van het archiefstuk zelf, maar op basis van de handeling. Handelingen worden gewaardeerd in het kader van de context.

Uiteindelijk zal PIVOT de overbrenging van het geselecteerde materiaal naar de depots van de Rijksarchiefdienst begeleiden. De rijksorganen zijn zelf verantwoordelijk voor de fysieke selectie en bewerking die de archieven en andere gegevensbestanden moeten ondergaan om ze geschikt te maken voor overdracht. Desgewenst zal PIVOT hen daarbij adviseren. Richtsnoer voor de bewerking na het institutioneel onderzoek en de institutionele selectie vormen de door de Permanente Commissie Documentaire Informatievoorziening (PCDIN) in september 1991 aanvaarde 'Normen voor goede en geordende staat' (zie hiervoor ook de PIVOT-brochure *Om de kwaliteit van het behoud: normen goede en geordende staat* (Rijksarchiefdienst/PIVOT, 's-Gravenhage 1993).

2. Het institutioneel onderzoek

Om het voor de selectie noodzakelijke inzicht te krijgen in het handelen van de overheidsorganen is PIVOT institutionele onderzoeken gestart bij de verschillende ministeries. De onderzoekers worden door PIVOT zelf en door de verschillende ministeries ingezet. Zij nemen gezamenlijk ongeveer 130 onderzoeksgebieden of beleidsterreinen voor hun rekening. Per beleidsterrein beschrijft de onderzoeker de historische ontwikkeling van dat beleidsterrein als context van de handelingen die er sinds 1940 zijn verricht. De onderzoeksperiode verschilt per beleidsterrein, maar bestrijkt in het algemeen de periode 1940 tot heden.

Uitgangspunt bij de onderzoeken vormt de Methode van Institutioneel Onderzoek (MIO), neergelegd in de brochure *Handelend optreden* (PIVOT-brochure, 's-Gravenhage 1994). De resultaten van een institutioneel onderzoek worden beschreven in een Rapport Institutioneel Onderzoek (RIO). Een RIO is de contextbeschrijving van een beleidsterrein waarop overheidsorganen handelend optreden en omvat:

1. een historische schets van het beleidsterrein waarop het onderzoek betrekking heeft, inclusief:
  - de doelstellingen van de overheid op het beleidsterrein;
  - de overheidsorganen en overige actoren;
  - de onderlinge relaties tussen de actoren;
  - de beleidsinstrumenten;
  - een beschrijving van het taakgebied waartoe het beleidsterrein behoort.
2. een overzicht van de handelingen die overheidsorganen verrichten of hebben verricht, inclusief:
  - de looptijd van elke handeling (begin- en einddatum);
  - de grondslag (bron) van elke handeling;
  - het product van de handeling (indien bekend).

Zo mogelijk worden de handelingen thematisch of procedureel geordend, waardoor men de handelingen in hun context kan zien.

Een belangrijk begrip in het institutioneel onderzoek vormt de 'handeling'. Een handeling is een complex van activiteiten, gericht op het totstandbrengen van een product, dat een actor verricht ter vervulling van een taak of op grond van een bevoegdheid. Aangezien we niet alleen willen beschrijven

wat de overheid moet doen maar ook wat zij daadwerkelijk doet, gebruiken we als bron voor het beschrijven van het handelen niet alleen officiële wet- en regelgeving en de daaruit voortvloeiende algemene maatregelen van bestuur, koninklijke besluiten, ministeriële regelingen en beschikkingen zoals instellings-, opheffings- en organisatiebesluiten als onderzoeksbron, maar ook jaarverslagen en jaaroverzichten, staatsalmanakken, memories van toelichting op de rijksbegroting en op bovengenoemde wetten, beleidsnota's, archieven en literatuur. Daarnaast vormen interviews met beleidsmedewerkers en andere deskundigen - in en buiten de overheid- op het beleidsterrein een bron van informatie.

Naast het begrip 'handeling' neemt het begrip 'actor' in het institutioneel onderzoek een belangrijke plaats in. 'actor' volgens de PIVOT-methode wordt gedefinieerd als 'een overheidsorgaan of een particuliere organisatie of persoon die een rol speelt op een beleidsterrein'. Streckten de PIVOT-onderzoeken zich tot 1995 uit tot de handelingen van overheidsorganen in de strikte zin van het woord, in de Archiefwet 1995 wordt, gebaseerd op de Algemene wet bestuursrecht, onder 'overheidsorgaan' verstaan 'organen van overheidsstichtingen, verenigingen en vennootschappen die, ook voor zover zij niet krachtens publiekrecht zijn ingesteld, toch met openbaar gezag zijn bekleed of waaraan toch één of meer overheidstaken zijn opgedragen en de daarvoor benodigde publiekrechtelijke bevoegdheden zijn toegekend'. Het begrip 'overheidsorgaan' is hiermee aanzienlijk verbreed.

In de onderzoeksrapporten worden de handelingen van particuliere instellingen niet opgenomen. Wel wordt hun rol op het beleidsterrein beschreven. Op grond van het acquisitieprofiel van het Algemeen Rijksarchief wordt bepaald of de archieven van particuliere instellingen voor overbrenging in aanmerking komen.

3. De toepassingsmogelijkheden

De resultaten van het institutioneel onderzoek, neergelegd in het RIO, worden daarna verwerkt in een wettelijk voorgeschreven selectie-instrument: de selectielijst, in PIVOT-termen het 'basis selectiedocument' (BSD). De selectielijst is een lijst van handelingen die elk voorzien zijn van de waardering 'bewaren' of 'vernietigen'. De selectielijst volgt uit de beschrijving van het RIO. In overleg met de betreffende instelling(en) wordt aan de hand van deze selectielijst gezien welke gegevensbestanden voor 'de eeuwigheid' geselecteerd moeten worden en uiteindelijk overgebracht worden aan de Rijksarchiefdienst. De ontwerp selectielijst wordt ter inzage gelegd bij verscheidene instanties en de zorgdrager(s) bied(t)(en) de ontwerp-selectielijst aan aan de minister van OCenW. De definitieve selectielijst wordt vastgesteld door de zorgdrager(s) in kwestie en de minister/staatssecretaris van OCenW.

Wanneer de inhaaloperatie eenmaal voltooid is, zijn we er nog niet. In de toekomst moet worden voorkomen dat nieuwe achterstanden ontstaan bij selectie en overbrenging van gegevensbestanden. Om de toepassingsmogelijkheden van het institutioneel onderzoek ook voor de toekomst te kunnen garanderen, is het daarom noodzakelijk om ontwikkelingen in taken, handelingen en organisatie van de overheid, alsmede de grondslag van die taken en handelingen bij te houden. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de zorgdragers. Het RIO en het BSD kunnen gebruikt worden als basis voor de ontwikkeling van een structureel documentair informatieplan teneinde het beheer van de gegevensbestanden die de Rijksarchiefdienst na 20 jaar verwerft en het beheer van de gegevensbestanden bij de verantwoordelijke organen zelf te verbeteren.

Zo kan in samenwerking met de betreffende organen worden voorkomen, dat zich in de toekomst nieuwe, onbeheersbare stuwmeren van archief en andere gegevensbestanden zullen vormen.

4. Volumevermindering archieven en vergroting opslagcapaciteit

Ook op deze terreinen is PIVOT werkzaam. Volumevermindering kan voor bepaalde archieven worden bereikt door middel van substitutie: het overzetten van de informatie op een andere drager, bijvoorbeeld microfilm, microfiches en in de toekomst wellicht beeldplaat. Inmiddels kon uitbreiding van de opslagcapaciteit met ca. 25 km. van bestaande depots in het Algemeen Rijksarchief worden gerealiseerd door de installatie van verrijdbare stellingen (compactus).

Gewapend met de opgedane ervaring zal PIVOT ook over deze kwesties de rijksorganen kunnen adviseren, die daarmee bij het moderne gegevensbeheer weer hun voordeel kunnen doen.

Algemeen Rijksarchief/PIVOT/Den Haag, juni 1995

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	5
Afkortingenlijst	6
Inleiding	7
Algemeen	7
Leeswijzer handelingen	7
Actorenljst	9
Geschiedenis van het beleidsterrein	13
Handelingen	15
Algemene handelingen	15
Wet- en regelgeving	18
Algemene voorschriften	20
Begraven	21
Gemeentelijke begraafplaats	21
Bijzondere begraafplaats	22
Overig	22
Cremeren	23
Crematorium	23
Asbestemming	23
Overig	23
Bijzondere onderwerpen	24
Ontleding	24
Conservering	24
Overlijden in het buitenland of op een installatie ter zee	25
Internationaal vervoer van lijken	26
Forensische geneeskunde	27
Koninklijk Huis	27
Overzicht geraadpleegde bronnen	28
Wet- en regelgeving	28
Lijkbezorging	28
Geraadpleegde literatuur en andere bronnen	31
Materiedeskundigen	32

Afkortingenlijst

amvb	algemene maatregel van bestuur
BSD	basiselectiedocument
KB	Koninklijk Besluit
PIVOT	Project invoering verkorting overbrengingstermijn
RIO	Rapport Institutioneel Onderzoek
Stb.	Staatsblad
Stert.	Staatscourant
Trb.	Tractatenblad

Inleiding

Algemeen

Het beleidsterrein lijkbezorging omvat vraagstukken en regelingen omtrent de wijze van lijkbezorging, te weten begraven, verbranden en het verrichten van sectie op overledenen. Tevens bestaan er voorschriften omtrent de lijkschouwing en identificatie, de vraag wie voorziet in de lijkbezorging en het internationaal vervoer van lijken.

Lijkbezorging heeft diverse raakvlakken met andere beleidsterreinen. De onderwerpen orgaandonatie en euthanasie bijvoorbeeld worden behandeld in het PIVOT-rapport nr. 129, *In eigen hand. Een onderzoek naar het overheidshandelen inzake het patiëntenbeleid 1945-1997*, p. 136-149 (orgaandonatie) en p. 111-125 (euthanasie).

Het uitvaartwezen, met de Wet toezicht natura-uitvaartverzekeringsbedrijf, 10 juli 1995, Stb. 368, komt aan de orde in het rapport *Toezicht verzekerd. Een institutioneel onderzoek naar het overheidshandelen op het beleidsterrein toezicht op het verzekeringsbedrijf, 1940-1996*, PIVOT-rapport nr. 67 (Den Haag 1999) p. 188-192.

Ook zijn er relaties met het beleidsterrein milieubeheer, omdat het begraven en cremieren van lijken milieurisico's met zich mee brengt. De minister onder wie Milieubeheer ressorteert en de onder hem vallende Inspecteur van de volksgezondheid voor de milieuhygiëne spelen daarom ook een rol op het beleidsterrein lijkbezorging. De handelingen van deze twee actoren op het gebied van lijkbezorging worden in het PIVOT-rapport nr. 94 *Milieubeheer* beschreven onder de nummers 275, 1325 (minister), 222, 737, 1379-1384 (Inspecteur van de volksgezondheid voor de milieuhygiëne).

De kosten voor allerlei voorzieningen voor de lijkbezorging worden gedragen door de gemeente. Deze betaalt de kosten deels uit bijdragen uit het Gemeentefonds, deels uit andere uitkeringen van het Rijk en deels uit lijkbezorgingsrechten op begraven, cremieren, onderhoud en gebruik van de begraafplaats of het crematorium. Handelingen ten aanzien van belastingheffing op lijkbezorging zijn in dit RIO nauwelijks terug te vinden, omdat het grotendeels handelingen van gemeentelijke actoren betreft.

Omdat de namen van een aantal ministers in de loop der jaren zijn veranderd, moeten soms keuzen gemaakt worden. In dit rapport wordt gesproken over de minister van Binnenlandse Zaken en niet de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, omdat de eerste naam in de behandelde periode het meeste gebruikt is.

Voor andere ministers is gekozen voor de formulering 'de minister onder wie Volksgezondheid ressorteert', 'de minister onder wie Milieubeheer ressorteert', en 'de minister onder wie Ruimtelijke Ordening ressorteert'.

Het onderzoek begint in 1945 en loopt tot en met 1998.

Leeswijzer handelingen

De handelingen zijn verwerkt in uniek genummerde gegevensblokken die als volgt zijn opgebouwd:

(X): Dit is het volgnummer van de handeling.

Dit nummer is uniek voor de handeling in combinatie met het beleidsterrein en wordt in het basis selectiedocument (BSD) overgenomen.

Actor	Hier staat het orgaan dat formeel verantwoordelijk is voor de uitvoering van de handeling. Wanneer meerdere organen (deels) tegelijkertijd dezelfde handeling verrichten, worden deze actoren onder elkaar gezet. De vermelde jaartallen geven de periode aan waarin de actor verantwoordelijk
-------	---

	<p>was/is voor het verrichten van de handeling.</p> <p><i>Bijvoorbeeld:</i> Minister van Justitie (1945-1970) Minister van Binnenlandse Zaken (1960-1970)</p> <p>Wanneer meerdere organen in verschillende periodes dezelfde handeling verrichten wordt voor beide actoren een afzonderlijke handeling geformuleerd.</p>
Handeling	<p>Dit is een complex van activiteiten die een actor verricht ter vervulling van een taak of op grond van een bevoegdheid.</p> <p>In de praktijk komt een handeling meestal overeen met een procedure of een werkproces.</p> <p><i>Bijvoorbeeld:</i> Het uitvoeren van voorlichtingsactiviteiten op het beleidsterrein selectie van archiefbescheiden</p>
Periode	<p>Hier staat het tijdvak vermeld gedurende welke jaren de handeling is verricht.</p> <p>Wanneer er geen eindjaar staat vermeld wordt de handeling op het moment van het verschijnen van het RIO nog steeds uitgevoerd.</p> <p>Het kan voorkomen dat de op basis van wet- en regelgeving geformuleerde handelingen (<i>nog</i>) niet worden uitgevoerd. Ter complementering van de context worden ook deze handelingen opgenomen.</p>
Grondslag	<p>Dit is de wettelijke basis op grond waarvan de actor de handeling verricht.</p> <p>Vermeld worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de naam (citeertitel) van de wet, de Algemene Maatregel van bestuur, het Koninklijk Besluit of de ministeriële regeling; • het betreffende artikel en lid daarvan; • de vindplaats, dat wil zeggen: de vermelding van Staatsblad of Staatscourant • wijzigingen in de grondslag en het vervallen hiervan. <p><i>Bijvoorbeeld:</i> Reclasseringsregeling 1947, art. 9, lid 2 (Stb. 1947, H 423), Reclasseringsregeling 1970, art. 8, lid, lid 3 (Stb. 1969, 598), gewijzigd 1978 (Stb. 1978, 254), vervallen in 1986 (Stb. 1986, 1)</p> <p>Wanneer er geen wettelijke grondslag voor een handeling bestaat, kan de <i>bron</i> (interne regelgeving, beleidsnota's, etc.) worden genoemd waarin de betreffende handeling staat vermeld.</p>
Product	<p>Hier achter staat het product vermeld waarin de handeling resulteert of zou moeten resulteren.</p> <p>De opsomming geeft een indicatie van de producten en is niet altijd uitputtend. Vaak wordt volstaan met een algemeen omschreven eindproduct.</p>
Opmerking	<p>Deze aanvullende informatie wordt slechts vermeld wanneer (een onderdeel van) het handelingenblok toelichting behoeft.</p>

Een uitgangspunt van PIVOT ten aanzien van een institutioneel onderzoek is dat dit zich niet beperkt tot een beschrijving van het handelen van een afzonderlijke instelling, maar dat de beschrijving zich uitstrekt over het handelen van de verschillende actoren van de rijksoverheid die op een bepaald beleidsterrein een rol spelen. Dit betekent dus dat niet alleen de actoren die onder de minister van Binnenlandse Zaken vallen worden meegenomen in dit onderzoek, maar ook die actoren die daarbuiten vallen en wel tot de rijksoverheid behoren.

Actorenlijst

Commissies en werkgroepen

Commissie van advies inzake herziening van de Begrafeniswet (Eerste commissie Kan) (1949-1950)

Deze commissie werd ingesteld bij beschikking van de minister van Binnenlandse Zaken van 13 april 1949 en stond onder voorzitterschap van mr. J.M. Kan. De commissie kreeg de opdracht te adviseren inzake de wet- en regelgeving rond de lijkbezorging en in het bijzonder aandacht te schenken aan de crematieproblematiek. Het werk van de commissie resulteerde in een rapport gedateerd 17 mei 1950. Op grond van dit rapport werd in 1955 de oude Begrafeniswet uit 1867 gewijzigd. Zorgdrager is de minister van Binnenlandse Zaken.

Commissie tot herziening van de Wet op de lijkbezorging (Tweede commissie Kan) (1954-1957)

De commissie werd ingesteld bij beschikking van de minister van Binnenlandse Zaken van 24 maart 1954 en stond, net als de eerste commissie, onder voorzitterschap van mr. J.M. Kan. De taak van de commissie was een advies uit te brengen over de vraag welke wijzigingen naast die, vervat in het op dat moment aanhangige wetsontwerp tot wijziging van de Begrafeniswet 1869 (TK 1951-1952, 2410), wenselijk waren en daarbij mede aandacht schenken aan de crematiebepalingen; De commissie bracht twee rapporten uit: op 18 december 1957 en op 28 augustus 1957. Zorgdrager is de minister van Binnenlandse Zaken.

Adviescommissie crematie (Derde commissie Kan) (1964-1965)

Eveneens onder voorzitterschap van mr. J.M. Kan werd, bij beschikking van de minister van Binnenlandse Zaken van 16 januari 1964, een derde commissie ingesteld. Deze commissie adviseerde over de vraag of de beperkende bepalingen ten aanzien van crematie zouden moeten vervallen en begraven en cremieren aan dezelfde regels onderworpen moesten worden. Op 17 mei 1965 was het rapport gereed. Zorgdrager van deze commissie is eveneens de minister van Binnenlandse Zaken.

Werkgroep forensische geneeskunde (1997-1999)

De werkgroep is ingesteld door de minister van Justitie in 1997 en bestond uit vertegenwoordigers van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken, de minister onder wie Volksgezondheid ressorteert, de Inspectie voor de Volksgezondheid, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Landelijke Vereniging voor GGD'en.

In september 1999 bracht de werkgroep een rapport uit getiteld *Forensische Geneeskunde, een nieuwe praktijk*. Aanbevolen werd om bij algemene maatregel van bestuur nadere eisen te stellen aan de lijkschouw, door bijvoorbeeld aanvullende opleidingseisen te stellen aan de lijkschouwer en door de lijkschouwer door de hoofdofficier van justitie te laten benoemen in plaats van door burgemeester en wethouders.

Zorgdrager van de werkgroep is de minister van Justitie.

Werkgroep thanatopraxie (1997-1998)

Thanatopraxie is het tijdelijk conserveren van stoffelijke overschotten. De Werkgroep thanatopraxie werd ingesteld in het voorjaar van 1997 en bestond uit vertegenwoordigers van de ministers van Binnenlandse Zaken en de ministers onder wie Milieubeheer en Volksgezondheid ressorteren. De aanleiding voor de instelling was een brief van het Platform Uitvaartwezen aan de minister van Binnenlandse Zaken, waarin gevraagd werd om aandacht voor het onderwerp thanatopraxie. Verzocht werd om een wettelijke regeling om dit mogelijk te maken.

Met de notitie *Thanatopraxie* bracht de werkgroep op 23 april 1998 advies uit aan de minister van Binnenlandse Zaken. Deze minister is ook zorgdrager voor het archief van de werkgroep.

Ministers

Minister van Binnenlandse Zaken (1945-)

De minister van Binnenlandse Zaken is de eerst verantwoordelijke en coördinerend minister op dit beleidsterrein. De minister heeft de bevoegdheid om een aantal zaken op het beleidsterrein te regelen, zoals het vaststellen van formulieren voor verlof tot begraving, verbranding en ontleding. Een ander voorbeeld is dat de minister ontheffing kan verlenen van bepalingen van de wet voor bloed- en aanverwanten van de Koning.

Minister van Defensie (1991-)

De minister van Defensie is degene die de militaire autoriteit aanwijst die in het buitenland op het gebied van lijkbezorging de bevoegdheid heeft van officier van justitie. Deze militaire autoriteit moet er zorg voor dragen dat behandeling van de lijken van leden van de Nederlandse krijgsmacht of civiele dienst en hun gezinsleden zoveel mogelijk volgens de wet plaatsvindt.

Minister van Justitie (1945-)

De minister van Justitie speelt, samen met de minister van Binnenlandse Zaken en de minister onder wie Volksgezondheid ressorteert een belangrijke rol bij het totstandkomen van wet- en regelgeving op het beleidsterrein. Dit in verband met zijn bemoeienis met de rol van de burgemeester, de arts, de lijkschouwer, het openbaar ministerie en privaatrechtelijke aspecten rond graven en grafmonumenten, personen en familierecht.

Minister onder wie Milieubeheer ressorteert (1991-)

Vanaf 1991 adviseert deze minister die van Binnenlandse Zaken betreffende nadere regelgeving op het gebied van lijkbezorging. Zie hiervoor het PIVOT-rapport nr. 94, *Milieubeheer*, handeling 275. Dit alles in verband met milieuaspecten die op het beleidsterrein een rol spelen, zoals bodem- en grondwaterverontreiniging, onvolledige lijkvertering, luchtverontreiniging door crematoria, hinderaspecten van opbaargelegenheden, begraafplaatsen en crematoria.

Minister onder wie Ruimtelijke Ordening ressorteert (1965-)

In verband met aanleg en uitbreiding van begraafplaatsen en crematoria is deze minister betrokken bij het beleidsterrein lijkbezorging.

Minister onder wie Volksgezondheid ressorteert (1945-)

Deze minister zorgt, samen met de ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie voor het totstandkomen van wet- en regelgeving op het beleidsterrein. Bemoeienis heeft hij onder andere met de handelwijze van artsen en bepalingen omtrent sectie en balseming.

Minister van Buitenlandse Zaken (1975-)

De minister is betrokken bij formaliteiten verband houdende met het transport van lijken van en naar het buitenland.

Overige actoren

Commissaris van de Koning (1955-)

De commissaris kan beschikken inzake beroep op besluiten van de burgemeester betreffende het stellen van een afwijkend termijn voor begraven of cremieren en betreffende verlof tot ontleding.

***Farmaceutisch inspecteur van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid (1955-1962)**

De Wet op de lijkbezorging 1955, art. 16 bepaalde dat de farmaceutisch inspecteur de Gedeputeerde Staten moest adviseren inzake de aanleg van een begraafplaats indien men af wilde wijken van de in dezelfde wet gestelde regels.

Voor een beschrijving van deze actor zie PIVOT-rapport nummer 5, *Zicht op toezicht*.

***Gedeputeerde Staten (1945-)**

Gedeputeerde Staten hebben een aantal taken op het gebied van lijkbezorging. Zij kan onder andere vergunning verlenen om te graven in een gesloten begraafplaats en beslissen in bepaalde gevallen waarbij gemeenten onderling geen overeenstemming kunnen bereiken. Zij beslissen tevens op beroepschriften inzake bijvoorbeeld de aanleg van een bijzondere begraafplaats of de vestiging van een bijzonder crematorium.

***Inspecteur van de volksgezondheid voor de milieuhygiëne (1955-)**

De inspecteur valt onder de minister onder wie Milieubeheer ressorteert. In een aantal gevallen moet de inspecteur gehoord worden over zaken die de volksgezondheid (kunnen) raken. Soms is zijn toestemming vereist of moet hij minstens op de hoogte worden gesteld. Tevens heeft de inspecteur een adviserende functie inzake milieuaspecten van de lijkbezorging. Voor een nadere beschrijving van deze actor zie PIVOT-rapport nr. 94, *Milieubeheer*, band II, p. 982-984. De handelingen zijn beschreven op p. 785 en 786, handelingnummers 1379-1384.

Militaire autoriteit (1991-)

Door de minister van Defensie wordt, in overeenstemming met de minister van Justitie, een militaire autoriteit aangewezen, die in het buitenland zorg moet dragen voor een behandeling conform de wet van lijken van leden van de Nederlandse krijgsmacht of civiele dienst en hun gezinsleden. De militaire autoriteit oefent de bevoegdheden uit die ingevolge de wet toekomen aan de officier van justitie, in overeenstemming met de officier van justitie te Arnhem. Zorgdrager is de minister van Defensie.

Openbaar Ministerie / officier van justitie (1945-)

De officier van justitie, welke deel uitmaakt van het Openbaar Ministerie, verleent ontheffing van bepaalde in de Wet op de lijkbezorging gestelde termijnen, wordt gewaarschuwd als de gemeentelijk lijkschouwer geen verklaring van overlijden kan afgeven en verleent schriftelijk verlof tot verbranding van een opgegraven lijk. Bij aanwijzingen voor een niet-natuurlijke doodsoorzaak heeft de officier zeggenschap over vervoer, conservering, ontleding, sectie, begraven en verbranden en over de verstrooiing van de as of het overbrengen van de asbus. Een uitgebreide beschrijving van het Openbaar Ministerie als actor is opgenomen in het PIVOT-rapport nr. 124 *Gedeelde geschillen*, p. 22-23. Zorgdrager is de minister van Justitie.

Openbaar Ministerie / officier van justitie te Amsterdam (1991-)

De officier van justitie te Amsterdam is bevoegd tot opsporing en vervolging van strafbare feiten, op zee begaan (Wetboek van Strafvordering, art. 2.1, art 9 en 148). Op grond hiervan speelt deze officier een rol bij het overlijden van een persoon op een installatie ter zee, in geval er vermoeden bestaat van een niet-natuurlijke dood. Zorgdrager is de minister van Justitie.

Openbaar Ministerie / officier van justitie te Arnhem (1991-)

De militaire autoriteit, belast met de behandeling, conform de Wet op de lijkbezorging, van lijken van leden van de Nederlandse krijgsmacht of civiele dienst en hun gezinsleden in het buitenland, heeft voor haar handelen toestemming van de officier van justitie te Arnhem nodig. Het gerechtshof en de rechtbank te Arnhem beschikken namelijk over militaire kamers. Zie hierover het PIVOT-rapport nr. 124 *Gedeelde geschillen*, p. 19-20 en het PIVOT-rapport nr. 25, *Geef acht*, betreffende de handelingen op het beleidsterrein militair personeel. Zorgdrager is de minister van Justitie.

Raad van State, afdeling geschillen van bestuur (1955-1968)

Taak was het adviseren van de Kroon over het verlenen van toestemming voor het oprichten van een crematorium. Voor een beschrijving van deze actor zie verder PIVOT-rapport nummer 17, *Driemaal 's Raads Recht*.

rechter-commissaris (1955-)

Gedurende een gerechtelijk vooronderzoek komen de bevoegdheden, die de Wet op de lijkbezorging in geval van een niet-natuurlijke dood aan de officier van justitie toekent, mede toe aan de rechter-commissaris.

Zorgdrager is de minister van Justitie.

Regionaal inspecteur voor de volksgezondheid (1991-)

De inspecteur valt onder de minister onder wie Volksgezondheid ressorteert. Op basis van de Wet op de lijkbezorging kan hij aan een geneeskundige toestemming verlenen om sectie te verrichten op een lijk in het belang van de volksgezondheid, een strafrechtelijk onderzoek, of onderzoek naar de oorzaak van een ongeval met een luchtvaartvoertuig,.

In het algemeen heeft de inspecteur, op basis van de Wet bestrijding infectieziekten en opsporing ziekteoorzaken (Stb. 1928, 265), de bevoegdheid de burgemeester te adviseren inzake de bestrijding van infectieziekten en de opsporing van ziekteoorzaken. Zie hiervoor het PIVOT-rapport nr. 121, *Ter voorkoming van erger*, handeling 32.

Vooronderzoeker (1992-)

Een vooronderzoeker moet toestemming verlenen aan een geneeskundige om, ter vaststelling van de oorzaak van een ongeluk met een burgerluchtvaartuig, sectie te verrichten op een lijk. Art. 4 van de Luchtvaartongevallenwet uit 1992 noemt deze vooronderzoeker. De minister van Verkeer en Waterstaat benoemt de vooronderzoeker, op voordracht van de Raad van de Luchtvaart, om een onderzoek in te stellen in geval van een ongeluk met een burgerluchtvaartuig.

Zie ook de handelingen 232 en 233 in het PIVOT-rapport nr. 16, *Luchtvaart gebonden*

Zorgdrager is de minister van Verkeer en Waterstaat.

Geschiedenis van het beleidsterrein

Motieven voor overheidsbemoeyenis met de bezorging van de doden zijn enerzijds van culturele en religieuze aard, anderzijds liggen ze op het vlak van de volksgezondheid, openbare orde en recentelijk ook het milieu. Pas rond 1850 begon de rijksoverheid zich op dit terrein te bewegen omdat men tot de opvatting kwam dat het aanleggen van begraafplaatsen een zaak van algemeen belang was. De eerste wet op dit punt was de ‘Wet tot vaststelling van bepalingen betreffende het begraven van lijken, de begraafplaatsen en de begrafenisrechten’ die op 9 mei 1869 in werking trad.

Coördinerend minister op het beleidsterrein is vanaf het begin de minister van Binnenlandse Zaken. Toch hebben op het beleidsterrein lijkbezorging ook andere ministers bemoeyenis, zoals:

- de minister onder wie Volksgezondheid ressorteert, in verband met de handelwijze van artsen en bepalingen omtrent sectie en balseming;
- de minister van Justitie, in verband met de rol van burgemeester, arts, lijkschouwer en het openbaar ministerie, privaatrechtelijke aspecten rond graven en grafmonumenten, personen en familierecht;
- de minister onder wie Milieubeheer ressorteert, in verband met bodem- en grondwaterverontreiniging, onvolledige lijkvertering, luchtverontreiniging door crematoria, hinderaspecten van opbaargelegenheden, begraafplaatsen en crematoria;
- de minister onder wie Ruimtelijke Ordening ressorteert, in verband met de aanleg en uitbreiding van begraafplaatsen en crematoria.¹

Herziening van de wet van 1869 heeft in de naoorlogse periode lang op de agenda gestaan van de verantwoordelijke bewindslieden. Eén van de hoofdlijnen voor het naoorlogse beleid ten aanzien van lijkbezorging was de geleidelijke acceptatie van het cremeren als gelijkwaardig alternatief voor begraven. Lange tijd hadden principieel-godsdienstige bezwaren dit in de weg gestaan.

In 1913 werd in de gemeente Velsen het eerste crematorium van Nederland geopend, eigendom van de Vereniging voor facultatieve lijkverbranding. Hoewel lijkverbranding naar de letter van de wet nog verboden was op dat moment, lieten de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken het crematorium oogluikend toe. Vanaf maart 1915 kon crematie in Nederland, hoewel niet wettelijk geregeld, straffeloos plaatsvinden. Een poging uit 1919 om deze status quo wettelijk te regelen, strandde uiteindelijk in 1940. Een nieuw wetsvoorstel, dat in datzelfde jaar ter tafel werd gebracht, werd in 1946 ingetrokken.

In 1949 werd een Commissie van advies inzake herziening van de Begrafeniswet ingesteld, die met name de crematieproblematiek moest bekijken. Het werk van de commissie resulteerde in de belangrijke (want principiële) wijziging van 7 juli 1955, waarbij crematie binnen zekere voorwaarden wordt toegestaan. De wet van 1869, kortweg de Begrafeniswet genoemd, kreeg na de wijzigingen van 1955 een veelzeggende citeertitel: de Wet op de lijkbezorging. Deze naam moest tot uitdrukking brengen dat de wet niet meer alleen het begraven, maar ook het verbranden van lijken regelde.

In 1954 werd een nieuwe commissie geïnstalleerd om onder andere te adviseren over aanpassing (versoepeling) van de regels rond crematie.

Voortgaande op deze ontwikkeling werd in 1964 een derde commissie in het leven geroepen die moest adviseren over de vraag of, en zo ja, in hoeverre, bij een eventuele algehele herziening van de Wet op de lijkbezorging de bestaande beperkende bepalingen ten aanzien van crematie zouden vervallen of gewijzigd. Nog steeds ging de wet er namelijk van uit dat, gegeven de Nederlandse traditie, begraven regel en verbranden uitzondering diende te zijn. De oprichting van crematoria was weliswaar toegestaan, maar nog steeds gebonden aan een door de Kroon te verlenen verlof, dat kon worden geweigerd als in de directe omgeving van het crematorium zwaarwegende godsdienstige bezwaren zouden bestaan. Alleen verenigingen die lijkverbranding zonder winstoogmerk ten doel hadden, mochten een crematorium beginnen; publiekrechtelijke lichamen en instellingen met winstoogmerk waren daartoe niet bevoegd.

De Adviescommissie Crematie bepleitte in haar rapport van 1965 volledige gelijkstelling van begraven en cremieren. Dat werd bereikt met de wijziging van de Wet op de lijkbezorging van 26 september 1968. In ruim een halve eeuw waren opvattingen en beleid ten aanzien van begraven en cremieren aanzienlijk gewijzigd.

De termijn van grafrust was een andere hoofdlijn in de discussies over het lijkbezorgingsbeleid. Bij het vaststellen van zo'n termijn spelen de volgende afwegingen een rol:

- binnen welke termijn, onder normale begraafcondities, de ontbinding van een lijk gewaarborgd is;
- de termijn van grafrust is (mede) bepalend voor de planning van de omvang en ontwikkeling van een begraafplaats;
- het bestaan van een graf vervult een rol in het rouwproces van de nabestaanden.

Ondanks de vele discussies en voorstellen over dit punt, is de termijn van 10 jaar, die al in de Begrafeniswet van 1869 voorkwam, nog steeds de wettelijke termijn, hoewel afwijkingen onder voorbehoud zijn toegestaan.

Enigszins verwant aan het voorgaande heeft ook de kwestie van de eeuwig durende grafrechten een stempel gedrukt op het lijkbezorgingsbeleid, zoals dat gestalte kreeg in de naoorlogse discussie over herziening van de Wet op de lijkbezorging. Eeuwigdurende grafrechten zouden teveel beslag leggen op schaarse ruimte en een belemmering vormen voor de planologische ontwikkeling van ons land. De gevoeligheid van de kwestie lag in het feit dat wanneer het recht op een eigen graf na een wettelijke termijn van rechtswege zou vervallen, dit als aantasting van het eigendomsrecht werd ervaren. Uiteindelijk werd de termijn in 1991, omgeven door allerlei voorwaarden en zorgvuldigheidseisen, vastgesteld op 20 jaar.

Door de vele wijzigingen was in de loop van de jaren de systematische samenhang tussen de bepalingen van de Wet op de lijkbezorging verbroken en de overzichtelijkheid van de wet sterk verminderd. De drie opeenvolgende staatscommissies hadden niet alleen de crematieproblematiek aangepakt, maar ook de wenselijkheid van een algehele herziening van de wet geconstateerd en voorbereidend werk voor de herziening verricht.

Toch duurde het tot 1971 voordat er eindelijk een voorstel tot herziening van de Wet op de lijkbezorging in de Tweede Kamer kwam.² Voor de voorbereiding van de behandeling van het wetsontwerp stelde de kamer een bijzondere commissie in. Pas in september 1982 stemde de kamer in met een bijgesteld ontwerp van wet. De toen heersende dereguleringsstrend en de richtlijnen voor de keuze tussen Kroon- en Aroberoep maakten nieuwe bijstellingen noodzakelijk. Uiteindelijk trad de wet op 1 juli 1991 in werking.

Na 1991 werd de wet nog enkele malen gewijzigd. In 1998 werd bijvoorbeeld de mogelijkheid geregeld om aan as meerdere bestemmingen te geven, zoals as te verstrooien op een voor de overledene of nabestaanden dierbare plek.³

Vóór 1955 was het begrip 'lijkschouwing' min of meer synoniem met een gerechtelijk onderzoek naar die sterfgevallen waarbij sprake is van een niet-natuurlijke doodsoorzaak dan wel waarbij twijfel bestaat aan de natuurlijke dood.

Sinds 1955 is lijkschouwing in alle sterfgevallen verplicht, teneinde een verklaring van overlijden op te kunnen stellen die nodig is om verlof te krijgen tot begraving, verbranding of ontleding van het lijk. Bevoegd tot lijkschouwing zijn de behandelend arts en de gemeentelijk lijkschouwer; laatstgenoemde treedt op, indien er geen nabestaanden van de overledene zijn en de overledene dus door de gemeente wordt begraven. Bij twijfel aan een natuurlijke doodsoorzaak wordt geen verklaring van overlijden afgegeven.

Verantwoordelijk voor het doen schouwen van lijken zijn burgemeester en wethouders, die lijkschouwers moeten benoemen en de gelegenheid verschaffen om schouwing te verrichten.

Handelingen

Algemene handelingen

Beleidsontwikkeling en evaluatie

- 1.
Actor	Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling	Het voorbereiden, mede-vaststellen, coördineren en evalueren van het beleid betreffende lijkbezorging
Periode	1945-
Product	O.a. beleidsnota's, beleidsnotities, rapporten, adviezen en evaluaties
Opmerking	De eigenlijke vaststelling van het beleid vindt plaats in de ministerraad. Onder deze handeling valt ook: - het voeren van overleg met andere betrokken actoren op het beleidsterrein; - het voorbereiden van een standpunt ter inbrenging in de ministerraadsvergaderingen voor beraad en besluitvorming betreffende het beleidsterrein; - het voeren van overleg met / het leveren van bijdragen aan het overleg met het staatshoofd betreffende het beleidsterrein; - het voorbereiden van een Memorie van Toelichting op de Rijksbegroting het beleidsterrein; - het toetsen van de uitvoering van het beleid (evaluatie); - het leveren van commentaar op de recht- en doelmatigheidscontroles van de Algemene Rekenkamer op het beleidsterrein; - het aan een externe adviescommissie verzoeken om advies betreffende het beleidsterrein; - het informeren van het Kabinet van de Koningin over ontwikkelingen op het beleidsterrein; - het voorbereiden en vaststellen van het voorlichtingsbeleid -

Totstandkoming wet- en regelgeving

- 2.
Actor	Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling	Het voorbereiden van de totstandkoming, wijziging en intrekking van wet- en regelgeving ten aanzien van persoonsregistraties
Periode	1945 -
Product	Wetten, algemene maatregelen van bestuur, koninklijke besluiten, circulaire
Opmerking	In dit RIO is zoveel mogelijk gekozen voor het formuleren van concrete handelingen ten aanzien van de wet- en regelgeving.

Verantwoording van beleid

- 3.
Actor	Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling	Het opstellen van periodieke verslagen over ontwikkelingen op het beleidsterrein lijkbezorging
Periode	1945 -
Product	Jaarverslagen, kwartaalverslagen, maandverslagen

4.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het beantwoorden van Kamervragen en het anderszins op verzoek incidenteel informeren van leden of commissies uit de Kamers der Staten-Generaal inzake het beleid ten aanzien van het beleidsterrein lijkbezorging
Periode 1945 -
Grondslag Grondwet
Product Brieven, notities

5.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het informeren van de Commissies voor Verzoekschriften en andere tot het onderzoeken van klachten bevoegde commissies uit de Kamers der Staten-Generaal en de Nationale Ombudsman naar aanleiding van klachten over de uitvoering of de gevolgen van het beleid ten aanzien van lijkbezorging
Periode 1945 -
Product Brieven, notities

6.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het beslissen op beroepschriften naar aanleiding van beschikkingen betreffende het beleidsterrein lijkbezorging en het voeren van verweer in beroepschriftprocedures voor administratief rechterlijke organen
Periode 1945-

Internationaal Beleid

7.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het mede-voorbereiden van het vaststellen, wijzigen en intrekken van internationale regelingen betreffende het beleidsterrein lijkbezorging en het presenteren van Nederlandse standpunten in intergouvernementele organisaties
Periode 1945-
Product Internationale regelingen, nota's, rapporten

Informatieverstrekking

8.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het beantwoorden van vragen van individuele burgers, bedrijven en instellingen betreffende het beleidsterrein lijkbezorging
Periode 1945-
Product Brieven, notities

9.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het uitvoeren van voorlichtingsactiviteiten op het beleidsterrein lijkbezorging
Periode 1945 -
Product Voorlichtingsmateriaal

Onderzoek

10.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het vaststellen van de opdracht en het eindproduct van (wetenschappelijk) onderzoek betreffende het beleidsterrein lijkbezorging
Periode 1945-
Product Offerte, brieven, rapport

11.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het begeleiden van (wetenschappelijk) onderzoek betreffende het beleidsterrein lijkbezorging
Periode 1945-
Product Notities, notulen, brieven

12.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het verzamelen en bewerken van gegevens ten behoeve van (wetenschappelijk) onderzoek betreffende het beleidsterrein lijkbezorging
Periode 1945-

13.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het financieren van (wetenschappelijk) onderzoek betreffende het beleidsterrein lijkbezorging
Periode 1945-
Product Rekeningen, declaraties

Organisatie-eenheden

14.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het instellen, wijzigen en opheffen van organisatie-eenheden op het beleidsterrein van lijkbezorging
Periode 1945-

Subsidie

15.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het beslissen op een subsidieaanvraag van een particuliere instelling die actief is op het beleidsterrein lijkbezorging
Periode 1945 -
Product Ministeriële beschikking

Wet- en regelgeving

16.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het voorbereiden en afsluiten van een internationale overeenkomst over het grensoverschrijdend vervoer van lijken
Periode 1945-
Product Internationale overeenkomst betreffende het vervoer van lijken van 10 februari 1937 (Overeenkomst van Berlijn), goedgekeurd bij wet van 26 april 1940, Stb. 23
Internationale overeenkomst inzake het vervoer van lijken, 26 oktober 1973 (Overeenkomst van Straatsburg), Trb. 1975/95

17.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het instellen van een adviescommissie in verband met wijziging, herziening of vernieuwing van wet- en regelgeving betreffende het beleidsterrein lijkbezorging
Periode 1945-
Producten - beschikking van de minister van Binnenlandse Zaken van 13 april 1949;
- beschikking van de minister van Binnenlandse Zaken van 24 maart 1954, Stcrt. 62;
- beschikking van de minister van Binnenlandse Zaken van 16 januari 1964, Stcrt. 18
- *Interimadvies inzake inrichting en ligging van openbaargelegenheden*, 23 juli 1976. V A R - reeks nr. 9
- *Het gebruik van plastic bij het begraven van lijken*. V A R - reeks nr. 19
Opmerkingen Ingesteld zijn:
a. Commissie van advies inzake herziening van de Begrafeniswet (Eerste commissie Kan);
b. Commissie tot herziening van de Wet op de lijkbezorging (Tweede commissie Kan);
c. Adviescommissie crematie (Derde commissie Kan)

- 18.
Actor	a. Commissie van advies inzake herziening van de Begrafeniswet (Eerste commissie Kan); b. Commissie tot herziening van de Wet op de lijkbezorging (Tweede commissie Kan); c. Adviescommissie crematie (Derde commissie Kan)
Handeling	Het adviseren over wijziging, herziening of vernieuwing van wet- en regelgeving betreffende het beleidsterrein lijkbezorging
Periode	1949-
Grondslag	a. Beschikking van de minister van Binnenlandse Zaken van 13 april 1949; b. Beschikking van de minister van Binnenlandse Zaken van 24 maart 1954, Stcrt. 62; c. Beschikking van de minister van Binnenlandse Zaken van 16 januari 1964, Stcrt. 18
Product	a. Rapport 17 mei 1950 b. Rapporten 18 december 1957 en 28 augustus 1959 c. Rapport 17 mei 1965
Opmerkingen	Voor de adviestaak van de minister onder wie Milieubeheer ressorteert zie PIVOT-rapport <i>Milieubeheer</i> , nr. 94, handeling 275
- 19.
Actor	Minister van Justitie en de ministers onder wie Volksgezondheid en Ruimtelijke Ordening ressorteren
Handeling	Het adviseren van de minister van Binnenlandse Zaken over een voorstel voor een wet of een amvb betreffende het beleidsterrein lijkbezorging
Periode	1945-
- 20.
Actor	Ministers van Binnenlandse Zaken, Justitie en de minister onder wie Volksgezondheid ressorteert
Handeling	Het voordragen van een wet of een amvb betreffende het beleidsterrein lijkbezorging
Periode	1945-
Grondslag	O.a. Wet op de lijkbezorging 1955, diverse art. o.a.; 29b.4, 29f; Wet op de lijkbezorging 1991, diverse art., o.a.: art. 10.1
Product	O.a.: - Wet op de lijkbezorging 1955, Stb. 1955/390; - Wet op de lijkbezorging 1991, Stb. 1991/130; - KB van 15 maart 1956, Stb. 11 (Crematoriumbesluit); - KB van 17 december 1993, Stb. 688; - KB van 19 november 1997, Stb. 550

21.	
Actor	Ministers van Binnenlandse Zaken, Justitie en de minister waaronder Volksgezondheid ressorteert
Handeling	Het stellen van nadere regels betreffende het beleidsterrein lijkbezorging
Periode	1945-
Grondslag	O.a.: Wet op de lijkbezorging 1991, art. 12a.3
Product	Ministeriële regeling, o.a.: - Regeling doodsoorzaakverklaring, 9 december 1997, nr. CZ/BO-9719740, Stcrt. 239

Algemene voorschriften

22.	
Actor	Openbaar Ministerie / officier van justitie
Handeling	Het overeenstemmen met de burgemeester van een gemeente over een verzoek om begraving of verbranding van een lijk binnen 36 uur na overlijden
Periode	1955-
Grondslag	Wet op de lijkbezorging 1955, art. 6.3; Wet op lijkbezorging 1991, art. 17.1; Besluit lijkbezorging 1991, art. 32.1
23.	
Actor	Commissaris van de Koning
Handeling	Het behandelen van beroepschriften tegen een beslissing van een burgemeester op een verzoek om af te mogen wijken van de wettelijke termijn waarbinnen begraving of verbranding van een lijk moet plaatsvinden
Periode	1991-
Grondslag	Wet op de lijkbezorging 1991, art. 17
Opmerking	Die termijn is: niet eerder dan 36 uur na het overlijden en niet later dan de vijfde dag erna. De Algemene Wet Bestuursrecht is hierop niet van toepassing
24.	
Actor	Openbaar Ministerie / officier van justitie; Rechter-commissaris (uitsluitend gedurende gerechtelijk vooronderzoek); Militaire autoriteit, aangewezen door de minister van Defensie
Handeling	Het al dan niet toestemmen in of gelasten of verbieden van -het vervoer, -de ontleding, conservering of sectie, -verbranding of begraving van een lijk wanneer er een vermoeden aanwezig is van een niet-natuurlijke dood; of van -verstrooiing of -overbrenging van de as van een lijk wanneer er een vermoeden aanwezig is van een niet-natuurlijke dood
Periode	1955-
Grondslag	Wet op de lijkbezorging 1955, art. 4.3, 4.4 en 5; Wet op de lijkbezorging 1991, art. 76, 77; Besluit lijkbezorging 1991, art. 32.2

Begraven

Gemeentelijke begraafplaats

Het hebben van een gemeentelijke begraafplaats is al vanaf 1869 verplicht. De Kroon kan hierop een tijdelijke ontheffing verlenen.

De verordening voor het beheer van een begraafplaats die op het grondgebied van verschillende gemeenten ligt wordt in principe door de betrokken gemeenteraden gezamenlijk vastgesteld. Alleen indien de gemeenten hierover zelf geen overeenstemming kunnen bereiken is Gedeputeerde Staten of de minister van Binnenlandse Zaken gemachtigd tot het vaststellen van de verordening.

Soms bezit een gemeente een begraafplaats die op het grondgebied van een andere gemeente ligt. In het geval de gemeente op wiens grondgebied de begraafplaats ligt geen medewerking wil verlenen aan het vaststellen van een verordening voor het beheer, dan stelt de gemeente die de begraafplaats beheert eenzijdig de verordening vast. Wel is dan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten vereist.

De Gedeputeerde Staten stellen de verordening zelf vast als de betrokken gemeenten wel hebben samengewerkt, maar geen overeenstemming hebben bereikt.

De gemeenten die gezamenlijk een begraafplaats bezitten stellen na onderling overleg de begrafenisrechten vast. Indien de gemeenten geen overeenstemming kunnen bereiken stellen Gedeputeerde Staten de rechten vast.

25.

Actor	Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling	Het voordragen tot tijdelijke ontheffing bij KB aan een gemeente van de verplichting tot het hebben van een gemeentelijke begraafplaats
Periode	1955-1991
Grondslag	Wet op de lijkbezorging 1955, art. 13.1

26.

Actor	Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling	Het voordragen tot vaststelling bij KB van een verordening voor het beheer van een begraafplaats die op het grondgebied van verschillende gemeenten in verschillende provincies ligt
Periode	1991-
Grondslag	Wet op de lijkbezorging 1991, art. 36.3

27.

Actor	Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling	Het voordragen tot vaststelling bij KB van een verordening voor het beheer van een begraafplaats die op het grondgebied van een andere gemeente en in een andere provincie ligt
Periode	1955-
Grondslag	Wet op de lijkbezorging 1955, art. 29.4; Wet op de lijkbezorging 1991, art. 36.3

28.

Actor	Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling	Het voordragen tot goedkeuring bij KB van de begrafenisrechten die twee of meer gemeenten heffen, die gezamenlijk een gemeentelijke begraafplaats bezitten
Periode	1945-1991
Grondslag	Begraveniswet, art. 33

29.

Actor	Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling	Het voordragen tot vaststelling bij KB van de begrafenisrechten die twee of meer gemeenten heffen, die gezamenlijk een begraafplaats bezitten en die in verschillende provincies liggen
Periode	1945-1991
Grondslag	Begraveniswet, art. 33

Bijzondere begraafplaats

Naast de gemeentelijke begraafplaats kent Nederland ook de bijzondere begraafplaats. Dit zijn de begraafplaatsen die niet door de gemeente, maar door bijvoorbeeld kerkgenootschappen beheerd worden.

30.

Actor	Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling	Het voordragen tot schorsing en vernietiging bij KB van een beslissing van Gedeputeerde Staten op beroepschriften tegen een beslissing van gemeenteraad of B&W over aanleg, uitbreiding en instandhouding van een bijzondere begraafplaats
Periode	1991-
Grondslag	Wet op de lijkbezorging 1991, art. 42.1

Overig

31.

Actor	Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling	Het voordragen tot ontheffing bij KB van de verplichting om een begraafplaats af te sluiten met een minstens 2 meter hoge omheining
Periode	1945-1991
Grondslag	Begraveniswet 1869, art. 18
Opmerking	Op een gesloten begraafplaats wordt niet meer begraven en blijft een vastgesteld aantal jaren onaangeroerd liggen.

32.

Actor	Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling	Het voordragen van een KB betreffende toestemming of verbod van het vervoer van lijken uit een gemeente met een of meer begraafplaatsen wanneer er een besmettelijke ziekte heerst
Periode	1945-1991
Grondslag	Begraveniswet 1869, art. 11

Cremeren

Crematorium

33.

Actor Raad van State, afdeling geschillen van bestuur
Handeling Het adviseren van de Kroon over het verlenen van verlof voor het oprichten van een crematorium
Periode 1955-1968
Grondslag Wet op de lijkbezorging 1955, art. 29b.3, zoals gewijzigd bij wet van 26 september 1968, Stb. 494

34.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het voordragen tot het verlenen van verlof bij KB voor het oprichten van een crematorium
Periode 1955-1968
Grondslag Wet op de lijkbezorging 1955, art. 29a, zoals gewijzigd bij wet van 26 september 1968, Stb. 494

Asbestemming

35.

Actor Openbaar Ministerie / officier van justitie
Handeling Het verlenen van verlof voor het verstrooien of naar het buitenland vervoeren van lijkas en het ruimen van een asbus
Periode 1968-1991
Grondslag Wet op de lijkbezorging 1955, art. 29k.4 en 29m.1, zoals gewijzigd bij wet van 26 september 1968, Stb. 494

36.

Actor Openbaar Ministerie / officier van justitie;
Militaire autoriteit, aangewezen door de minister van Defensie
Handeling Het verlenen van ontheffing voor het termijn waarin een asbus, na het bergen van de as in de bus door de houder van het crematorium, bewaard moet worden
Periode 1991-
Grondslag Wet op de lijkbezorging 1991, art. 59.4
Opmerking De bewaartermijn bedraagt een maand

37.

Actor Openbaar Ministerie / officier van justitie
Handeling Het verbieden dat as wordt verstrooid, ter beschikking wordt gesteld aan een nabestaande, of naar het buitenland wordt verzonden
Periode 1998-
Grondslag Wet op de lijkbezorging 1991, art. 76.4, gewijzigd bij Wet van 26 maart 1998 (verruiming mogelijkheden asbestemming) Stb. 1998/198
Product Beschikking

Overig

38.

Actor Openbaar Ministerie / officier van justitie

Handeling	Het verlenen van ontheffing van de in het Crematiebesluit gegeven regels voor identificatie van een te verbranden lijk
Periode	1968-1991
Grondslag	Crematiebesluit 1968, art. 3
39.	
Actor	Openbaar Ministerie / officier van justitie
Handeling	Het verlenen van verlof om een lijk op een andere dag te verbranden dan de dag waarop de identificatie heeft plaatsgevonden
Periode	1968-1991
Grondslag	Crematiebesluit 1968, art. 4
40.	
Actor	President van de arrondissementsrechtbank
Handeling	Het verbieden van de verbranding van een lijk van een minderjarig (onbekwaam) kind bij bezwaren daartegen van de instelling of persoon die het kind in het laatste levensjaar hebben verzorgd
Periode	1955-1968
Grondslag	Wet op de lijkbezorging 1955, art. 5a, zoals gewijzigd bij wet van 26 september 1969, Stb. 494
41.	
Actor	Openbaar Ministerie / officier van justitie; Militaire autoriteit, aangewezen door de minister van Defensie
Handeling	Het schriftelijk verlenen van verlof om een opgegraven lijk te verbranden
Periode	1991-
Grondslag	Wet op de lijkbezorging 1991, art. 29.3

Bijzondere onderwerpen

Ontleding

42.	
Actor	Commissaris van de Koning
Handeling	Het behandelen van beroepschriften tegen een beslissing van een burgemeester betreffende het ontleden van een lijk
Periode	1945-
Grondslag	Begrafeniswet 1869, art. 1; Wet op de lijkbezorging 1955, art. 1.3; Wet van 7 juli 1955, art. 1c; Wet op de lijkbezorging 1991, art. 68.2
Opmerking	De Algemene Wet Bestuursrecht is niet van toepassing

Conservering

Thanatopraxie is het tijdelijk conserveren van stoffelijke overschotten. In 1997 werd de werkgroep voor dit onderwerp opgericht, waarin deelnamen vertegenwoordigers van de minister van Binnenlandse Zaken en de ministers onder wie Milieubeheer en Volksgezondheid ressorteren.

43.	
Actor	Minister van Justitie en minister onder wie Volksgezondheid ressorteert
Handeling	Het verlenen van een ontheffing van het verbod op conserverende bewerkingen van lijken

Periode 1955-
Grondslag Wet op de lijkbezorging 1955, art. 3a; Wet op de lijkbezorging 1991, art. 71

44.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het instellen van de Werkgroep Thanatopraxie
Periode 1997
Bron Brief minister van Binnenlandse Zaken aan Platform Uitvaartwezen d.d. 18 februari 1997, nr. BW97/57

45.

Actor Werkgroep Thanatopraxie
Handeling Het adviseren van de minister van Binnenlandse Zaken betreffende de mogelijkheden voor een wettelijke regeling van thanatopraxie
Periode 1997-1998
Bron Brief minister van Binnenlandse Zaken aan Platform Uitvaartwezen d.d. 18 februari 1997, nr. BW97/57
Product Notitie *Thanatopraxie*, d.d. 23 april 1998

Sectie

46.

Actor Regionaal inspecteur van de volksgezondheid
Handeling Het verlenen van toestemming aan een geneeskundige om in het belang van de volksgezondheid sectie te verrichten op een lijk
Periode 1991-
Grondslag Wet op de lijkbezorging 1991, art. 74.1
Opmerking De regionaal inspecteur doet hiervan mededeling aan de hoofdinspecteur. Met de regionaal inspecteur van de volksgezondheid wordt hier de inspecteur voor de gezondheidszorg bedoeld, welke valt onder de minister onder wie Volksgezondheid ressorteert

47.

Actor Inspecteur geneeskundige dienst van een krijgsmachtdeel
Handeling Het verlenen van toestemming aan een geneeskundige om ter vaststelling van de oorzaak van een ongeval met een (militair) luchtvaartuig sectie te verrichten op een lijk
Periode 1991-
Grondslag Wet op de lijkbezorging 1991, art. 74.2

Overlijden in het buitenland of op een installatie ter zee

48.

Actor Minister van Defensie
Minister van Justitie
Handeling Het in onderlinge overeenstemming aanwijzen van een militaire autoriteit die in het buitenland zorgdraagt voor de behandeling conform de Wet op de lijkbezorging, van lijken van leden van de Nederlandse krijgsmacht of civiele dienst en van hun gezinsleden
Periode 1991-
Grondslag Besluit lijkbezorging 1991, art. 32.1
Product Besluit van 30 januari 1992, nr. C 92/202 92000266
Besluit van 12 juli 1996, nr. C92/202 96001979, Stb. 138

Opmerking In geval van Nederlandse militaire aanwezigheid in het buitenland ter uitvoering van een internationale overeenkomst

49.

Actor Openbaar Ministerie / officier van justitie te Amsterdam;
Militaire autoriteit, aangewezen door de minister van Defensie
Handeling Het, in geval van vermoeden van een niet-natuurlijke dood, verlenen van toestemming in verplaatsing van een lijk van een persoon, overleden op een installatie ter zee
Periode 1991-
Grondslag Besluit lijkbezorging 1991, art. 29

50.

Actor Openbaar Ministerie / officier van justitie te Amsterdam;
Militaire autoriteit, aangewezen door de minister van Defensie
Handeling Het opstellen van een verklaring voor de douane ten behoeve van de invoer in Nederland van een lijk van een persoon, overleden op een installatie ter zee
Periode 1991-
Grondslag Besluit lijkbezorging 1991, art. 31

51.

Actor Openbaar Ministerie / officier van justitie te Arnhem
Handeling Het overeenstemmen met de militaire autoriteit die in het buitenland zorgdraagt voor de behandeling, conform de wet op de lijkbezorging, van lijken van leden van de Nederlandse krijgsmacht of civiele dienst en van hun gezinsleden
Periode 1991-
Grondslag Besluit lijkbezorging 1991, art. 32.2

Internationaal vervoer van lijken

52.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het toelaten van vervoer van een lijk uit Nederland naar het buitenland of uit het buitenland naar Nederland
Periode 1945-
Grondslag Besluit van 18 oktober 1869, Stb. 162, art. 5; Besluit 12 november 1964, Stb. 451; Besluit van 20 januari 1976, Stb. 11, art. IA

53.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het ten spoedigste doen begraven of verbranden van lijken hier te lande aangebracht
Periode 1945-
Grondslag Besluit van 18 oktober 1869, Stb. 162, art. 6; Besluit van 12 november 1964, Stb. 451

54.

Actor Minister van Buitenlandse Zaken
Handeling Het zorgdragen voor het vervoer van een stoffelijk overschot naar Nederland door bevoegde autoriteiten en het treffen van de daarvoor noodzakelijke voorbereidingen
Periode 1975-
Grondslag Overeenkomst inzake het vervoer van lijken; Straatsburg, 26 oktober 1973, art. 3 Trb. 1975, 95; Trb. 1975, 156; en Trb. 1986, 188

Forensische geneeskunde

55.

Actor Minister van Justitie
Handeling Het instellen van de Werkgroep forensische geneeskunde
Periode 1997

56.

Actor Werkgroep forensische geneeskunde
Handeling Het adviseren van de minister van Justitie betreffende forensische geneeskunde, waaronder het functioneren van de gemeentelijke lijkschouwer
Periode 1997-1999
Bron Notitie betreffende de lijkbezorging, TK 1997-1998, 25864, nr. 1
Product Rapport *Forensische Geneeskunde, een nieuwe praktijk (september 1999)*

Koninklijk Huis

De Wet op de lijkbezorging is op leden van het Koninklijk Huis niet van toepassing. Voor familieleden van de Koning die geen lid zijn van het Koninklijk Huis kan de minister van Binnenlandse zaken ontheffing op bepalingen van de wet verlenen.

57.

Actor Minister van Binnenlandse Zaken
Handeling Het verlenen van ontheffing van de bepalingen van de Wet op de lijkbezorging ten aanzien van bloed- en aanverwanten van de Koning die geen lid zijn van het Koninklijk Huis
Periode 1945-
Grondslag Begrafeniswet 1869, art. 51; Wet op de lijkbezorging 1991, art. 87.2

Overzicht geraadpleegde bronnen

Wet- en regelgeving

Lijkbezorging

Wet van 10 april 1869, tot vaststelling van bepalingen betreffende het begraven van lijken, de begraafplaatsen en de begrafenisrechten, Stb. 65 (voor 1956 Begrafeniswet genoemd, na 1956 aangehaald als Wet, houdende bepalingen met betrekking tot de verbranding, de balseming en de schouwing van lijken ofwel Wet op de Lijkbezorging), zoals gewijzigd bij de wetten van:

7 juli 1955, Stb. 390,
15 maart 1956, Stb. 110,
23 september 1959, Stb. 342,
13 juni 1963, Stb. 284,
10 juli 1964, Stb. 312,
1 augustus 1964, Stb. 344,
26 maart 1965, Stb. 121 en 122,
24 juli 1965, Stb. 340,
26 september 1968, Stb. 494,
18 oktober 1968, Stb. 540,
3 april 1969, Stb. 167,
4 juni 1969, Stb. 259,
18 december 1969, Stb. 566,
24 december 1970, Stb. 608,
8 april 1976, Stb. 229,
22 juni 1976, Stb. 342,
23 juni 1976, Stb. 377,
7 mei 1981, Stb. 330,
3 juli 1986, Stb. 374,
10 juli 1986, Stb. 404,
1 juli 1987, Stb. 335,
9 december 1987, Stb. 558,
16 juni 1988, Stb. 377,
22 mei 1991, Stb. 394,
15 april 1992, Stb. 193 en 194,
27 april 1992, Stb. 195,
18 juni 1992, Stb. 371.
Ingetrokken 7 maart 1991, Stb. 130.

Wet van 7 maart 1991, houdende nieuwe bepalingen inzake de lijkbezorging, Stb. 130, zoals gewijzigd bij de wetten van:

7 maart 1991, Stb. 131 en 132,
22 maart 1991, Stb. 133 (Tekstplaatsing),
22 mei 1991, Stb. 394,
4 juni 1992, Stb. 422 jo
23 december 1993, Stb. 690,
18 juni 1992, Stb. 705,
11 november 1993, Stb. 610,
2 december 1993, Stb. 643,
9 december 1993, Stb. 725,
16 december 1993, Stb. 650,
27 april 1994, Stb. 420,
22 juni 1994, Stb. 573,

12 april 1995, Stb. 200;

Besluit van 18 oktober 1869, houdende bepalingen omtrent de wijze, waarop met lijken van personen aan boord van in zee zijnde Nederlandse schepen overleden, moet worden gehandeld, alsmede waarop het vervoer van lijken uit Nederland naar het buitenland en uit het buitenland naar Nederland kan worden toegelaten, Stb. 162, zoals gewijzigd bij besluit van:

12 november 1964, Stb. 451,

24 maart 1965, Stb. 123,

20 januari 1976, Stb. 11.

Ingetrokken 1991, Stb. 252

Wet tot wijziging der bepalingen, betreffende het begraven van lijken van militairen beneden de rang van officier voor rekening van de staat, 9 juli 1906, Stb. 180, zoals gewijzigd bij wet van:

7 juli 1955, Stb. 390,

15 maart 1956, Stb. 110.

Ingetrokken

KB, houdende vaststelling van de amvb, bedoeld in art. 31 der wet, houdende bepalingen ter uitvoering van art. 202 (tekst 1963, Stb. 536) der grondwet en art. 61 van het burgerlijk wetboek (overlijden krijgslieden), 1 april 1909, Stb. 87.

Ingetrokken 1969, Stb. 558.

KB tot vaststelling van het formulier, bedoeld in art. 29m van de wet op de lijkbezorging, 8 maart 1956, Stb. 112

KB, houdende voorschriften omtrent crematie en bestemming van lijkas (Crematoriumbesluit), 15 maart 1956, Stb. 111.

Ingetrokken 1968, Stb. 499.

KB, houdende nieuwe voorschriften omtrent crematoria en de bestemming en de bewaring van lijkas (Crematiebesluit), 9 oktober 1968, Stb. 499.

Ingetrokken 1991, Stb. 252.

Wet, houdende wijziging van art. 416 van het wetboek van Koophandel (verruiming inzake vergoeding van lijkbezorging en van opgraving en vervoer van het stoffelijk overschot), 21 maart 1973, Stb. 134

Regeling van 29 april 1991 (vaststellen model-formulieren als bedoeld in art. 11 en 68 van de Wet op de Lijkbezorging), Stb. 96

Besluit van 3 mei 1991, houdende voorschriften ter uitvoering van de Wet op de lijkbezorging, Stb. 1991/252, zoals gewijzigd bij besluit van: 16 december 1993, Stb. 683. Ingetrokken bij Besluit 4 december 1997, Stb. 647

Regeling van 6 juni 1991, houdende aanwijzing van kunststoffen ten behoeve van de vervaardiging van lijkkisten en andere lijkomhulsels (Lijkomhulselbesluit), Stb. 113

Besluit van 17 december 1993, houdende vaststelling van het formulier, bedoeld in art. 10.1 van de Wet op de Lijkbezorging, Stb. 688

Wet op de orgaandonatie, 24 mei 1996, Stb. 1996/370.

Regeling van 12 juli 1996 (aanwijzing militaire autoriteit in de zin van de Wet op de Lijkbezorging art. 32.1), Stb. 138

Besluit van 19 november 1997, houdende vaststelling van de formulieren als bedoeld in artikel 10 van de Wet op de lijkbezorging betreffende het overlijden ten gevolge van een niet-natuurlijke oorzaak, niet zijnde levensbeëindiging zonder uitdrukkelijk verzoek, Stb. 1997/550.

Regeling van de Minister van VWS van 9 december 1997, nr. (SZ/BO-9719740), Stcrt. 239, houdende vaststelling van het formulier, bedoeld in artikel 12a, derde lid van de Wet op de lijkbezorging (Regeling doodsoorzaakverklaring).

Wet van 26 maart 1998 tot wijziging van de Wet op de lijkbezorging (verruiming mogelijkheden asbestemming), Stb. 1998/198.

Geraadpleegde literatuur en andere bronnen

Abels, B.J., *Toezicht verzekerd. Een institutioneel onderzoek naar het overheidshandelen op het beleidsterrein toezicht op het verzekeringsbedrijf, 1940-1996*, PIVOT-rapport nr. 67 (Den Haag 1999).

Bervoets, J.A.A., J.W.J.M. Bogaarts, N.C. van Oldenbeek, M. Schaap, J. Velsink, *Milieubeheer. Een institutioneel onderzoek naar de handelingen van diverse actoren op het beleidsterrein Milieubeheer en de thans daaronder vallende taken van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer over de jaren 1945-1994*, PIVOT-rapport nr. 94, 2 delen ('s-Gravenhage 2000).

Broos, I.E.C.M., m.m.v. S. Slagter en H.E. Erich, *En morgen gezond weer op. Een institutioneel onderzoek naar het takenpakket en de handleingen van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne, 1940-1995*, PIVOT-rapport nr. 41 ('s-Gravenhage 1996).

Dingemans, R.P.B.A., R.W. Steensma, *Gedeelde geschillen. Een institutioneel onderzoek naar het handelen van de rechterlijke macht vanaf 1950*, PIVOT-rapport nr. 124 ('s-Gravenhage 2001).

Doe, F. van der, M.L. Loef, *Geef acht. Een institutioneel onderzoek naar bedrijfsprocessen en handelingen op het beleidsterrein militair personeel: beroeps- en reservepersoneel in dienst van het ministerie van Defensie en voorgangers, 1945-1993*, PIVOT-rapport nr. 25 ('s-Gravenhage 1994).

Inspectierichtlijn Wet op de Lijkbezorging. Handreiking voor inrichting, technisch beheer en onderhoud van begraafplaatsen, crematoria en opbaargelegenheden. Uitgave Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Hoofdinspectie Milieuhygiëne (3^e herziene druk; november 1999).

Hovy, L, *Luchtvaart gebonden. Een institutioneel onderzoek op het terrein van de burgerluchtvaart, 1945-1993*, PIVOT-rapport nr. 16 ('s-Gravenhage 1994).

Minister van Binnenlandse Zaken, Notitie betreffende lijkbezorging, TK 1997-1998, 25 864, nr. 1.

Philippi, J.J., m.m.v. I.E.C.M. Broos en J. van der Meer, *Ter voorkoming van erger. Een institutioneel onderzoek naar het beleidsterrein infectieziektebestrijding en preventieve gezondheidszorg, 1945-1996*, PIVOT-rapport nr. 121 ('s-Gravenhage 2001).

Spieksma, A. en L. Verbeek, *Driemaal 's Raads Recht. Een drietal institutionele onderzoeken op taakgebieden van de Raad van State*, PIVOT-rapport nummer 17 ('s-Gravenhage 1994).

Thematisch Handboek Lijkbezorging, losbladig, 2000.

Ubachs, R., *In eigen hand. Een onderzoek naar het overheidshandelen inzake het patiëntenbeleid 1945-1997*, PIVOT-rapport nr. 129 (Den Haag 2002).

Materiedeskundigen

Drs. M.C.M. Jonkers, directoraat-generaal Openbaar Bestuur, directie Bestuurlijke en Financiële Organisatie, afdeling Bestuur en Wetgeving.

Mr. T.J. Vroegh, directoraat-generaal Openbaar Bestuur, directie Bestuurlijke en Financiële Organisatie, afdeling Bestuur en Wetgeving.

Noten

¹ Interview Drs. M.C.M. Jonkers, 24 april 2002.

² TK 1971-72, 11256.

³ Wet verruiming mogelijkheden asbestemming, 26 maart 1998, Stb. 1998/198; Notitie betreffende de lijkbezorging van de minister van Binnenlandse Zaken, TK 1997-1998, 25 846, nr. 1.